

DE STRIJD OM HET VRAAGSTUK DER
CHRISTELIJKE VAKORGANISATIE VAN
WERKGEVERS IN HET LICHT VAN EEN
OUDE STRIJDVRAAG
IN DE CHRISTELIJKE
LEVENS- EN WERELD
BESCHOUWING

REDEEMER COLLEGE LIBRARY

REFERAAT, gehouden op de Algemeene Ledenvergadering
der Christelijke Werkgeversvereeni-
ging op 9 September 1956 te
's-Gravenhage door

PROF. DR. H. DOOLJEWEEED
Hoogleraar aan de Vrije Universiteit te Amsterdam

UITGAVE VAN DE VEREENIGING VAN CHRISTELIJKE WERKGEVERS EN
GROOTHANDELAREN IN NEDERLAND („CHRISTELIJKE WERKGEVERS-
VEREENIGING“) GEVESTIGD TE 's-GRAVENHAGE, Dr. KUYPERSTRAAT 5

De resolutie, door het bestuur uwer vereeniging op 7 Februari j.l. aangenomen, waarin in de lijn van het reeds in 1920 aanvaarde standpunt de practische en principieele noodzakelijkheid werd uitgesproken, om tot vorming van werkgeversvakorganisaties op Christelijken grondslag over te gaan, heeft in uw kring opnieuw een zeker verschil van meening naar voren gebracht tusschen hen, die den principieelen grondslag slechts voor de z.g.n. s t a n d s-organisatie als normaal beschouwen en hen, die ook voor de eigenlijke v a k organisatie een groepeerings op neutralen grondslag principieel verwerpelijk achten.

Het zou m.i. niet juist zijn dit meeningsverschil min of meer te verdoezelen en zich te troosten met de gedachte, dat in de practijk, als het gaat om de vraag, of men in een bepaald bedrijf tot het oprichten van een Christelijke patroonsvakorganisatie zal moeten komen, men elkander licht zal vinden.

Dit laatste moge waar zijn. Maar het is van veel grooter beteekenis dat men zich in broederlijken geest rekenschap geeft van de beginselvraag, die hier ongetwijfeld in het geding is en gezamenlijk tracht te komen tot die solutie, die in het licht van Gods Woord de juiste moet worden geacht. Want deze beginselvraag heeft een veel wijder strekking dan uit het raam, waarin zij is gesteld, oppervlakkig blijkt.

In het bekende rapport van 1929, waarin de kwestie der Protestantsch-Christelijke patroonsvakorganisatie aan een principieel onderzoek is onderworpen, staat een uitspraak welke in dit verband in hooge mate onze aandacht verdient. Deze uitspraak luidt aldus: „Het bedrijfsleven ligt op het terrein der algemeene genade en heeft als zoodanig, naast het in de kerk vereenigde religieuze leven en naast andere levenskringen, eigen zelfstandige beteekenis. Een scheiding tusschen ge-

loovigen en ongelooovigen, of tusschen Christenen en niet-Christenen is aan het bedrijfsleven niet inhaerent. De in het bedrijfsleven noodige ideëele en materieele gemeenschappeljke belangenbehartiging heeft als zoodanig met de laatstgenoemde scheiding niets uitstaande en vindt integendeel hare oorsprong en beteekenis uitsluitend in het feit, dat men als beoefenaars van een zeker vak of bedrijf van nature op elkaar is aangewezen".

Met deze uitspraak is de vraag i.z. de al of niet principieele noodzakelijkheid eener Christeljlke vakorganisatie van werknemers inderdaad in het kader gesteld van het grondprobleem van de Christeljlke levens- en wereldbeschouwing n.l. de verhouding tusschen Christus' Koninkrijk en de tijdeljke levensordeningen, waarin Christenen en niet-Christenen gelijkeljk zijn gevoegd.

Het valt niet te ontkennen, dat dit aloude probleem juist in den jongsten tijd in protestantsch-Christeljlken kring weer in bijzondere mate naar voren is geschoven en dat daarbij steeds duideljkker blijkt, dat de grondvraag daarbij eigenljk deze is: of de tijdeljke wereldljkke ordeningen een zekere eigenmachtigheid en zelfstandigheid bezitten tegenover het Koninkrijk Gods in Christus Jezus.

Moet deze vraag bevestigend worden beantwoord, dan krijgt de in het genoemde rapport gemaakte tegenstelling tusschen een standsorganisatie van Chr. patroons, welke als zoodanig de propageering der Christeljlke levens- en wereldbeschouwing ten doel heeft en de vakorganisatie, welke haar bestemming vindt in de behartiging van de belangen van den bedrijfstak zoowel in ideëelen als materieelen zin, wel een bijzonder praegnante beteekenis.

Immers, dan komt de zaak aldus te staan, dat in de practijk van het bedrijfsleven zich levensordeningen geldend maken, welke als zoodanig buiten het Koninkrijk Gods in Christus Jezus gelegen zijn en waarin vragen van levens- en wereldbeschouwing, althans in beginsel, geen rol spelen. Dan is

inderdaad het practisch bedrijfsleven een z.g.n. n e u t r a l e z ô n e, waarin tenslotte alleen z a k e l i j k e overwegingen het beslissende woord kunnen hebben, die als zoodanig onafhankelijk zijn van de levens- en wereldbeschouwing. Dan is het, inderdaad juist gezien, dat de z.g.n. neutrale vakorganisatie op dit gebied r e g e l, de principieel Christelijke daarentegen slechts g e d w o n g e n u i t z o n d e r i n g behoort te zijn.

Intusschen bedenke men wel, dat deze opvatting hare consequenties met zich brengt. Men kan n.l. de tijdelijke ordeningen voor het leven in deze wereld, die dan een z.g.n. neutrale zône zouden vormen, niet beperken tot die van het bedrijfsleven. Men wordt dan veeleer schier noodzakelijk gedrongen tot de conclusie, dat onder alle tijdelijke samenlevingsverbanden alleen het kerkinstituut een typisch Christelijk karakter vertoont en dat daarbuiten een terrein van z.g.n. n a t u u r l i j k w e r e l d l e v e n ligt, dat geheel door de zelfstandige, zakelijke factoren wordt beheerscht.

Dan is er ook geen plaats meer voor een Christelijke wetenschap, een Christelijke kunst, een Christelijke politiek enz. enz.

In de Christelijke levens- en wereldbeschouwing is dan een scherp dualisme gebracht, dat tot uitdrukking komt in de tegenstelling „natuur” en „genade” of in de opvatting van de z.g.n. „gemeene gratie” en de „particuliere genade” als twee afzonderlijke t e r r e i n e n des levens.

Nu is ongetwijfeld bij hen, die den principieelen eisch van een Christelijke vakorganisatie loochenen, de bedoelde dualistische opvatting niet tot deze consequenties doorgedacht. Immers, zij blijven voor de z.g.n. s t a n d s o r g a n i s a t i e een principieel-Christelijken grondslag vorderen.

Eerlijk gezegd begrijp ik deze inconsequentie niet.

Het is volkomen waar, dat de standsorganisatie van de werkgevers van de eigenlijke vakorganisatie wel is te onderscheiden.

Dat echter de eerste zich hierdoor tegenover de laatste

zou karakteriseeren, dat zij, gelijk het rapport van 1929 het voorstelt, tot bijzondere taak zou hebben de algemeene sociale en economische vraagstukken bij het licht der levens- en wereldbeschouwing onder oogen te zien, terwijl daarentegen de vakorganisatie slechts de zakelijke belangen van een speciefiken bedrijfstak zou hebben te behartigen, is m.i. een weinig heldere en moeilijk houdbare opvatting.

Wanneer toch inderdaad de Christelijke levens- en wereldbeschouwing een eigen Christelijken kijk op de sociale en economische vraagstukken inhoudt, dan kan ook het practisch bedrijfsleven moeilijk als „neutrale zône” worden opgevat.

Dan is het veeleer zoo, dat juist in de onderscheiden bedrijfstakken de Christelijke beginselen concrete gestalte moet aannemen en dat hier de principieele scheidslijn tusschen de levens- en wereldbeschouwingen in den kijk op de sociale en economische vraagstukken eerst eigenlijk *p r a c t i s c h e b e t e e k e n i s* verkrijgt. Want de Christelijke beginselen zijn geen abstracte theorie, maar zij zijn levende geestelijke krachten, die als een zuurdeeg midden in de concrete levensomstandigheden moeten werken. Zouden zij bloot in het afgetrokkene, bloot in het abstract algemeene gelden, dan zouden zij voor het leven waardeloos zijn en hoogstens aantrekkelijke stof blijven voor een theoretisch dispuutgezelschap of voor het isolement van de studeerkamer.

Nu is het ongetwijfeld waar, dat juist in het practisch leven de subjectieve visie der levens- en wereldbeschouwing zich een sterke gebondenheid moet laten welgevallen voor de goddelijke levensordeningen zelve, welke zich niet terzij laten stellen zonder dat de menschelijke samenleving in een toestand van chaos en ontbinding geraakt.

Dit geldt volstrekt niet alleen voor het terrein van het bedrijfsleven, maar evenzeer voor de practische staatkunde, het gezins- en familieleven enz. enz.

Een revolutionaire politieke partij, die geen regeeringsverantwoordelijkheid draagt kan haar radicaal revolutionaire

eischen rustig formuleeren en propageeren. Maar zoodra haar aanhangers geroepen worden deel te nemen aan het bestuur van stad en land, ondervinden zij, dat de wiekslag der revolutionaire theorie vertraagd en geremd wordt in de zware luchtlagen der politieke realiteit.

Op dezelfde wijze ziet men ook in de wetenschap, hoe de algemeene wijsbegeerte veel meer speelruimte aan de subjectieve levens- en wereldbeschouwing laat dan de vakwetenschappen, welke zich van de structuur der werkelijkheid en van het feitelijk gegevene niet kunnen losmaken, zonder in ijdele speculatie te vervallen.

Is daarmee nu de praktische samenleving binnen de ordeningen, welke geloovigen en ongeloovigen zonder onderscheid omvatten, tot neutraal terrein geworden?

Zeker niet! Immers de goddelijke ordeningen, welke zich in de tijdelijke samenleving geldend maken, zijn op menschelijke vorming, op menschelijke concretiseering aangewezen. Zij zijn geen natuurwetten welke met blinde noodwendigheid het leven beheerschen, maar praktische levenseischen, welke in vrijheid door den mensch moeten worden vervuld. En hoezeer daarbij de mensch zijn gebondenheid door boven-willekeurige factoren ervaart, juist in dezen praktischen vormingsarbeid moet de Christelijke levens- en wereldbeschouwing haar waarde bewijzen.

Voor ik op dit punt nader kan ingaan en ook aan de overige argumenten tegen de principieele noodzakelijkheid eener Christelijke vakorganisatie voor werkgevers aandacht ga wijden, wil ik u allereerst nader bij de hoofdkwestie bepalen, waarom m.i. het geheele hier in 't geding zijnde vraagstuk draait en die ik hiervoren reeds geformuleerd heb als het probleem inzake de verhouding van de Christelijke religie tot het z.g.n. wereldleven.

De geheele vraag, of men op radicaal-Christelijk, Schriftuurlijk standpunt het recht heeft van een „neutrale zône” van grooter of ruimer omvang in het tijdelijk wereldleven te

spreken, hangt in wezen met dit centrale probleem onzer levens- en wereldbeschouwing onverbrekkelijk samen.

De zooeven door mij aangehaalde uitspraak uit het rapport van 1929 berust ontegenzeggelijk op een dualistische grondbeschouwing. Ze gaat uit van de opvatting, dat er twee terreinen zijn in het tijdelijk leven: een terrein van de z.g.n. gemeene gratie en een terrein voor de z.g.n. particuliere genade. Het bedrijfsleven wordt dan tot het eerste terrein gerekend en op dit redebeleid wordt de conclusie gebaseerd, dat bij de behartiging van de belangen van een bepaalden bedrijfstak als zoodanig de scheidlijn der levens- en wereldbeschouwingen normaliter geen beteekenis heeft.

Het valt niet te ontkennen, dat in den jongsten tijd dit dualistisch standpunt in protestantsch-Christelijken kring krachtige verdediging heeft gevonden. Het is met name de kring der z.g.n. Zwitsersche of dialectische Theologie, die haar denkbeelden op radicale wijze in deze dualistische richting drijft en ook hier te lande een groeienden aanhang heeft verkregen.

Emil Brunner, naast *Barth* de hoofdfiguur in dezen kring, heeft in 1932 een boek gepubliceerd onder den titel: *Das Gebot und die Ordnungen*, dat reeds meerdere malen het onderwerp van breedvoerige bespreking en gedachtenwisseling is geweest en dat de ontegenzeggelijke verdienste heeft, velen uit een halfslachtige houding in dit centrale vraagstuk te hebben opgeschrikt!

Brunner gaat dan uit van een absolute klove tusschen het tijdelijke leven, dat onder den vloek der wet, den vloek der wereldsche ordeningen ligt, en het Christelijk genadeleven, dat tot een gansch andere wereld, die van het eeuwige, boventijdelijke behoort, en waarin Gods geest geheel eenzijdig werkt los van iedere wet, van iedere ordening.

Het tijdelijk wereldleven, waarin geloovigen en ongeloovigen zonder onderscheid aan dezelfde ordeningen zijn onderworpen, is naar deze opvatting een zelfstandig en eigen-

mchtig terrein, beheerscht door algemeene zakelijke eischen, welke als zoodanig onafhankelijk zijn van de genade in Christus Jezus. Dit z.g.n. „natuurlijk terrein” is het gebied waar de wet, de harde liefdelooze regel heerscht en waar de zonde dermate doorwerkt, dat men den naam van Christus slechts kan compromitteeren door hem ermede in verbinding te brengen.

Deze tijdelijke wereld kan op dit standpunt niet voor Christus' Koninkrijk worden opgeëischt. De starre ordeningen, welke het ijzeren raam vormen, waardoor de tijdelijke samenleving in stand blijft, vinden hun oorsprong niet in Gods wil als Verlosser, maar slechts in Zijn wil als Schepper en Zijn wil als instandhouder van een in zonde gevallen wereld.

In het genadeleven van het rijk van Christus Jezus daarentegen geldt geen wet, geen algemeengeldige regel, geen principe, waaruit men van te voren het richtsnoer voor zijn handelen kan winnen, maar alleen het liefdegebod, dat als de goddelijke stem van ons van oogenblik tot oogenblik den wil van God als Verlosser openbaart.

In de zondige tijdelijke ordeningen heeft de Christen zich met den wereldling gelijkelijk te schikken, omdat zij het harde raam vormen, welke de zondige samenleving eerst mogelijk maken en waarbinnen Gods liefdegebod voor het genadeleven van ons den liefdedienst aan den naaste eischt. Maar op zichzelf is er een onverzoenbare tegenspraak tusschen deze ordeningen en het liefdegebod van het oogenblik. Want de algemeene regel weerspreekt in zijn liefdeloosheid den eisch van het liefdegebod, welke geen algemeen richtsnoer, geen vooruit te weten gedragslijn kent, maar steeds voor de volle verantwoordelijkheid plaatst van de beslissing van het oogenblik.

De ordeningen van het natuurlijk wereldleven beperken volgens Brunner in hooge mate de speelruimte van het Christelijk geloofsleven in deze tijdelijke wereld. Maar voor zover zij den liefdedienst aan den naaste nog mogelijk maken,

moet de Christen er zich in schikken. Slechts waar zij dermate door de zonde zijn doortrokken, dat zij het onmogelijk maken den eisch van het liefdegebod te gehoorzamen, zijn zij rijp voor verbreking en komt tot den Christen de roeping naar een betere ordening, een „betere gerechtigheid” te streven. Dit geldt dan in de eerste plaats voor het tegenwoordige kapitalistisch stelsel in het bedrijfsleven waarin de Kainsgeest van het Mammonisme leeft.

Maar bij dit streven naar een betere orde geeft het Christelijk geloof geen eigen zakelijke richtsnoeren. Niet het Christelijk geloof, dat immers tot een gansch ander gebied behoort, maar de aan alle menschen bij de schepping ingeplante natuurlijke rede geeft ons op dit natuurlijk terrein aanwijzingen. Daarom geen Christelijke partijen, geen Christelijke staatkunde en vooral ook geen Christelijke vakorganisaties.

De Christen moet veeleer op dit bloot natuurlijk, wereldlijk terrein met allen samenwerken, die zakelijk aan dezelfde betere orde willen mede-arbeiden. Slechts noodgedwongen, bij wijze van uitzondering, kan er tijdelijk grond zijn voor een afzonderlijke groepeerings der Christelijke geloovigen, wanneer n.l. de bestaande partijen en organisaties, die naar een verandering der geldende maatschappelijke orde streven, dermate door den geest der duisternis worden beheerscht, dat de Christen de verantwoordelijkheid voor het lidmaatschap van zulke partijen en organisaties niet kan dragen. Maar zelfs dan geeft niets aan den Christen het recht voor zulk een tijdelijke zelfstandige organisatie den naam van Christus op te eischen. Christus' koninkrijk is immers niet van deze wereld. Natuur en genade zijn door een afgrondelijke kloof van elkander gescheiden.

Ziet hier het dualistisch standpunt tot de consequenties doorgevoerd. Niet slechts de Christelijke vakorganisatie, maar evenzeer de Christelijke standsorganisatie is op dit consequente standpunt principieel afgewezen.

Voor zoover de Christen een roeping in dit tijdelijk leven

heeft, moet hij volstrekt individueel de kracht van zijn Christelijk geloof in samenwerking met niet-Christenen openbaren. Maar zakelijk heeft de Christelijke religie voor de natuurlijke levensordeningen niets te zeggen.

Het in het geloof vernomen liefdegebod vraagt van den Christen dat hij zich aan de politiek, aan de sociale beweging en het economisch leven niet onttrekke. Maar het geeft zeker geen „Christelijke principes”, die de basis van partijprogramma's vormen. Het verwijst den geloovige veeleer naar de eigenwettelijkheid dezer natuurlijke terreinen.

De natuurlijke ordeningen, waarin Gods schepperswil heerscht, zijn het terrein van de natuurlijke rede, welke het gemeenschappelijk bezit van geloovigen en ongeloovigen is. Zij vinden haar wortel niet in Christus Jezus. Zij blijven eigen-mchtig, autonoom tegenover het rijk der genade.

Ik geloof niet, dat in den kring der Chr. werkgevers dit radicaal-dualistisch standpunt bepaalde verdedigers zal vinden. Veeleer meen ik bij de verdedigers der neutrale vakorganisaties een standpunt te moeten signaleeren, dat wel met Brunner een neutrale zakelijke zône van samenwerking met andersdenkenden aanvaardt, maar anderzijds blijft vasthouden aan de opvatting, dat er inderdaad Christelijke beginselen voor de samenwerking gelden, welke ook voor de groote vraagstukken van het sociale en economische leven wel degelijk zakelijke beteekenis hebben.

Intusschen heeft Brunner's standpunt ontegenzeggelijk het voordeel der consequentie, en zijn opvatting van de eigenmachtigheid van het natuurlijke terrein tegenover het „terrein van het christelijk genadeleven” is m.i. de eenig mogelijke basis voor een principieele verdediging van een vakorganisatie op neutralen grondslag.

Het hier tot uiting komende dualisme van natuur en genade mag geenszins worden vereenzelvigd met de Schriftuurlijke tegenstelling van zondeval en verlossingsgenade.

Veeleer wordt achter de tegenstelling „natuur” en „ge-

nade'' een tegenstelling gezocht tusschen s c h e p p i n g en v e r l o s s i n g, of nog liever een onverzoenlijke klove tusschen de structuur van de tijdelijke werkelijkheid, gelijk zij los van het Christelijk geloof gezien wordt, en het boventijdelijke koninkrijk van Christus Jezus.

Men meene niet, dat het hier een uitsluitend wetenschappelijk theologisch probleem geldt. Integendeel, hier is wortel en uitgangspunt van heel den Christelijken kijk op het tijdelijk wereldleven in 't geding!

Het schema natuur en genade in den zin, waarin het hier gebruikt wordt, vindt in Gods Woord nergens steun. De Woordopenbaring leert ons slechts de radicale tegenstelling tusschen zondeval en verlossing. En de verlossingsgenade in Christus Jezus staat daarbij niet in tegenstelling tot de natuur der schepping, doch is veeleer het herstel, de wedergeboorte der door de zonde gevallen natuur.

Het schema natuur en genade vindt inderdaad zijn oorsprong in de middeleeuwsche poging een synthese, een compromis te treffen tusschen den heidenschen kijk op de structuur van den kosmos, gelijk ze in de Grieksche wijsbegeerte ontwikkeld was, en de Christelijke leer van schepping, zondeval en verlossing.

Deze synthese is wel het breedst uitgewerkt bij den grooten denker der middeleeuwen, Thomas van Aquino (13de eeuw na Chr.), wiens gedachtengang nog heden ten dage den Roomschen kijk op de verhouding van de Christelijke religie tot het wereldleven overheerscht.

De „natuur'', d.i. het wezenskarakter der schepping, werd hier in hoofdzaak gevat overeenkomstig het wereldbeeld van den Griekschen wijsgeer Aristoteles. Uitgangspunt van het wereldbeeld was niet de Christelijke belijdenis van God's absolute Schepperssovereiniteit, maar veeleer de proclamering van de sovereigniteit der r e d e. God wordt hier zelve tot de zuivere of absolute Rede. Geheel in overeenstemming met dit uitgangspunt werd het eigenlijk centrum van 's men-

schen bestaan, de boven-tijdelijke wortel-eenheid van heel zijn tijdelijke levens-openbaring, gevonden in de z.g.n. „redelijk-zedelijke natuur”. In deze redelijk-zedelijke natuur vond Aristoteles ook de geheele structuur der tijdelijke menselijke samenleving in kiem besloten.

In dit redelijk wereldbeeld wordt heel de tijdelijke wereldsamenhang geconstrueerd als een trappenbouw van lagere en hogere wezensvormen, waarin steeds het lagere weer middel wordt voor de verwerkelijking van een hooger vorm als doel. Zoo wordt het rijk der an-organische dingen als de laagste trap gezien, waarboven zich die van de planten en die van de dieren groepeeren, terwijl de mensch de hoogste trap in den wereldbouw bezet, omdat hij door zijn redelijk-zedelijke natuur deel heeft aan de goddelijke rede-volkomenheid, welke eerste oorzaak en laatste doel van heel de tijdelijke ontwikkeling is. Ook de tijdelijke menselijke samenleving wordt naar dit schema van lager en hooger, middel en doel gezien. Krachtens zijn redelijk-zedelijke natuur streeft de mensch van nature naar gemeenschap met zijn medemenschen, omdat hij slechts in zulk een gemeenschap zijn redelijk-zedelijke volmaaktheid kan bereiken. Deze natuurlijke gemeenschapsdrang ontplooit zich eerst tot de vorming van de lagere gemeenschappen van gezin en familieverband, vervolgens tot den naast-hoogeren samenlevingsvorm van de dorpsgemeenschap, om eindelijk in den staat de hoogste trap van gemeenschap te bereiken. Alle lagere samenlevingsvormen, ook die van beroep en bedrijf, worden dan als dienende onzelfstandige deelen van het staatsverband gevat, welk laatste als hoogste of volmaakte natuurlijke gemeenschap den mensch alles heeft te verschaffen wat tot bereiking van zijn natuurlijk einddoel noodzakelijk is.

Dit wereldbeeld van Aristoteles wordt nu door Thomas van Aquino voor het terrein der „natuur” overgenomen en zoo aan de Christelijke Woordenopenbaring aangepast, dat het

aldus gevatte rijk der natuur de lagere voortrap van het boven-natuurlijke rijk der genade zou vormen.

Voor het gebied der natuur wordt niet God's souvereine Schepperswil maar de rede als oorsprong aangenomen.

Zulks blijkt duidelijk uit Thomas' uitspraak: Het natuurlijk goede is niet daarom goed, wijl God het gebiedt, maar God moest het goede gebiedten, omdat het *g o e d*, d.w.z. in de redelijk-zedelijke natuur gegrond, is.

De natuurlijke, aan geloovigen en ongeloovigen gelijkelijk ingeschapen *rede* wordt voor het geheele rijk der natuur geëmancipeerd van de Goddelijke Woordopenbaring in Christus Jezus. Zij wordt op *zichzelve* gesteld, *autonom* verklaard en slechts incompetent geacht om de genade-mysteriën der Goddelijke Woordopenbaring te ontsluiten.

De genade moet nu deze in de redefuncties gewortelde natuur tot hoogere boven-natuurlijke volmaking brengen. Er is dus op dit standpunt geen strijd tusschen natuur en genade, maar een onderlinge aangepastheid en aanvullingsverhouding. De Christelijke religie wordt eenvoudig als een hoogere verdieping boven het Aristotelisch beeld van het natuurlijk tijdelijk leven gebouwd.

Hiermede hangt ten nauwste samen de Roomsche opvatting van den invloed der genade. Volgens haar is de menschelijke natuur door den zondeval niet in den wortel bedorven, maar slechts van de bovennatuurlijke genadegift beroofd. Vandaar de Roomsche leer van de natuurlijke verdienstelijkheid der goede werken.

Toch voert deze geheele beschouwing over de verhouding van natuur en genade op Roomsch-Thomistisch standpunt volstrekt niet tot de conclusie van Brunner, dat het natuurlijke leven als zoodanig buiten het Koninkrijk Gods in Christus Jezus zou vallen. Gelijk onze Roomsche mede-Christenen evenmin een Christelijke partijvorming of een Christelijk organisatieleven afwijzen, maar veeleer vooraanstaan in de vor-

ming van vakorganisaties, ook van de werkgevers, op Roomsch-Katholieken grondslag.

Hoe is zulks te verklaren? Hieruit, dat de Thomistische wereldbeschouwing geen onverzoend dualisme van natuur en genade kent, gelijk Emil Brunner, maar de natuur als een lager dienend deel van het rijk der genade vat. Het geheele natuurlijk leven volgens de Aristotélische conceptie moet op dit standpunt door bemiddeling van het genade-instituut der kerk tot hooger volmaking worden gebracht.

Door de leiding der kerk in alle zaken, waarbij het zieleheil is betrokken, moet ook aan de tijdelijke samenlevingsvormen het Christelijk stempel worden opgedrukt.

Daarbij is het voor deze beschouwing karakteristiek, dat het tijdelijk kerkinstituut tot middelaar wordt tusschen het Christelijk leven uit de genade in Jezus Christus en het tijdelijk leven in de wereld. Dit hangt samen met den invloed van de Grieksche wijsbegeerte. Bij Aristoteles werd, gelijk wij zagen, de staat het hoogste totaal-verband, waarvan alle andere samenlevingsverbanden als gezin en bedrijf, slechts lagere, dienende d e e l e n kunnen zijn, zonder zelfstandige bestemming.

Deze Aristotelische opvatting werd door Thomas voor de natuurlijke samenleving gerecipieerd. Maar nu ging hij ook voor het rijk der genade naar een hoogste tijdelijk samenlevingsverband zoeken en als zoodanig werd de Roomsche Katholieke kerk als tijdelijk genade-instituut gequalificeerd. Deze kerk werd nu het eigenlijk totaal-verband van heel de Christelijke samenleving, waarvan nu op hun beurt ook de staat, het gezin, het bedrijf enz. enz. slechts dienende d e e l e n zouden kunnen zijn, willen zij 't Christelijk karakter deelachtig worden. De kerk moet de wereld omvatten, om haar op te voeren tot de hoogere trap van Christelijke volmaking.

Dit wil niet zeggen, dat volgens Roomsche opvatting de kerk het eigenlijk n a t u u r l i j k terrein van het staats- en

bedrijfsleven zou moeten overheerschen. Op dit terrein komt veeleer aan den staat, en binnen den staat aan bedrijfs- en gezinsleven a u t o n o m i e toe. Maar de kerk heeft de soevereine beoordeeling over de toepassing van de Christelijke beginselen in deze natuurlijke samenlevingsverhoudingen, omdat haar het zieleheil der geloovigen is toevertrouwd.

Een eigenlijk onverzoenlijk dualisme in de Christelijke levens- en wereldbeschouwing komt eerst in de laat-middeleeuwen op in de z.g.n. nominalistische richting onder de leiding van den Engelschen Franciskaner W i l l e m v a n O c c a m.

Deze richting zag in, dat een heidensche kijk op de natuur van den kosmos zich niet laat verzoenen met de Christelijke opvatting van Gods soevereinen Schepperswil. In plaats van echter met den geheelen on-Christelijken kijk op de geschapen natuur te breken, volstond zij met een uiteenbreking van de Thomistische synthese tusschen natuur en genade.

De „natuur” werd niet langer als lagere voortrap van het Koninkrijk Gods in Christus Jezus beschouwd, maar door een radicale klove van het rijk der genade gescheiden. De autonomie van het menschelijk denken op 't gebied der natuur werd nu nog veel radicaler doorgevoerd dan bij Thomas. Men trachtte niet meer de natuurlijke kennis door de Goddelijke Woordopenbaring op hooger plan te brengen, doch maakte een absolute klove tusschen gelooven en denken. Ja, men aanvaardde ten slotte zelfs een radicale tegenstrijdigheid tusschen de natuurlijke kennis uit het autonome licht der rede en de goddelijke Woordopenbaring. Bovendien werd de Christelijke opvatting van Gods Schepperssovereiniteit in wortel en wezen vervalscht door de nominalistische opvatting van de goddelijke wet als product van een despotische wetteloze willekeur Gods. Op natuurlijk terrein werden de goddelijke ordeningen nu gezien als toevallige wilsdecreten, die geen redelijken oorsprong hebben en waaraan de mensch zich in een bloot legale gehoorzaamheid heeft te onderwerpen,

omdat het zoo door God gewild is. Maar op het terrein van het innerlijk genadeleven werd de Christen evenzeer boven de wet verheven geacht als God zelve. Hier ligt de oorsprong van Brunner's tegenstelling tusschen de wet als het gebied van de natuur en het liefdegebod voor het genadeleven, dat de wet doorbreekt en opheft.

In den nominalistischen dualistischen gedachtengang is uiteraard geen plaats meer voor een Christelijke conceptie van het natuurlijk leven. Nòch voor een Christelijke wetenschap, nòch voor een Christelijke staatkunde, nòch voor een Christelijk organisatieleven buiten de kerk.

De staat, het bedrijfsleven etc. worden uit de leidende greep van het Roomsche kerkinstituut losgemaakt, niet om ze nu rechtstreeks naar hun eigen structuur op Christus' Koninkrijk te betrekken, maar veeleer om ze over te laten aan een eigenwettelijkheid, die geen enkelen band meer met het rijk der genade in Christus Jezus heeft.

Zoo werd deze groote nominalistische beweging der laat-scholastiek eenerzijds de wegbereidster voor de volstreckte saeculariseering van het natuurlijk leven door de sinds de 16e eeuw opkomende humanistische levens- en wereldbeschouwing.

Maar anderzijds werd zij inzooverre tevens de wegbereidster van de groote Reformatie, dat zij met de poging, de heidensche opvatting van de natuur der schepping aan de Christelijke Woordopenbaring te accomodeeren, radicaal brak en daarmede de oogen opende voor de onverzoenlijke antithese tusschen Christelijke religie en heidensche wijsbegeerte.

De Reformatie brak, gelijk bekend, in principe met de Roomsche Thomistische opvatting over de verhouding van „natuur” en „genade”. Men keerde terug tot de Schriftuurlijke opvatting dat de genade niet een hoogere trap boven de natuur, maar het herstel van de natuur *in haar religieuzen wortel* beteekent.

Inderdaad, en hiermede tref ik de kern der neutraliteitsge-

dachte, is datgene, wat Gods Woord ons over de natuur der schepping openbaart, lijnrecht in strijd met de opvatting van de Aristotelische wijsbegeerte daaromtrent.

De laatste leerde dat de menselijke natuur haar boven-tijdelijke centrum vindt in de rede-functies. Maar de Heilige Schrift ontdekt ons aan *ons zelve*. De rede-functies zijn zelve slechts tijdelijke functies aan den waren boventijdelijken religieuzen wortel van het bestaan, welke door de Schrift het h a r t wordt genoemd. Uit het hart, d.i. uit dien religieuzen wortel van ons bestaan, zijn de uitgangen des levens. En de eeuwigheid is naar het Woord van den Prediker in het h a r t des menschen gelegd. De zondeval raakte het h a r t, den r e l i g i e u z e n w o r t e l onzer existentie. Hij trok dit hart af van zijn waren Oorsprong en deed het afvallen in vergoddelijking van het tijdelijke. Zoo bezien is de Aristotelische beschouwing, dat God de absolute rede is, inderdaad een vergoddelijking der rede.

Ieder op zich zelf stellen van de menselijke natuur, iedere opvatting van de natuur als een in de rede geconcentreerd autonoom terrein, dat een eigenmachtigheid bezit tegenover den religieuzen wortel der schepping, is in waarheid afgodisch en heidensch en op geenerlei wijze met de Christelijke visie op de verhouding van de Christelijke religie tot het tijdelijk wereldleven vereenigbaar.

Is in Adam de geheele religieuze wortelgemeenschap der menschheid van God afgevallen, in Christus Jezus als den tweeden Adam, is die religieuze wortelgemeenschap weder op God gericht.

In Christus' Koninkrijk is de menselijke natuur in waarheid hersteld, herboren. In die boven-tijdelijke religieuze wortelgemeenschap in Jezus Christus, in de z.g.n. onzichtbare kerk en niet in een tijdelijk kerkinstituut, heeft ieder wezenlijk Schriftuurlijke beschouwing van de tijdelijke Christelijke samenleving haar uitgang te nemen.

Die onzichtbare, boven-tijdelijke kerk is de ware verborgen

wortel der tijdelijke natuurlijke samenleving. Zij behoort zoo tot tijdelijke openbaring te komen, dat ieder samenlevingsverband in zijn eigen natuurlijke structuur naar zijn eigen innerlijke levenswet een uitdrukking worde van het boventijdelijk lichaam van Christus.

Hier gaan de Roomsche en de reformatorische beschouwing der Christelijke samenleving volkomen uiteen. In de Roomsche beschouwing is er een autonoom, eigenmachtig terrein der natuur, dat zijn Christelijk stempel eerst kan ontvangen door zich onder leiding van het tijdelijk kerkinstituut te scharen. Daarom heeft ook het Roomsche organisatiewezen zijn kerkelijke adviseurs.

Naar reformatorische beschouwing daarentegen is de natuur niet een autonoom, eigenmachtig gebied, dat als zoodanig tot basis voor een hooger genadeleven dient, maar is veeleer Christus Jezus de ware Wortel der herboren natuur en is iedere emancipeering van die natuur een afval van haar wezen. Het ware totaal-verband der Christenheid is dan niet een tijdelijk kerk-instituut, maar het boventijdelijk lichaam van Christus.

Christus' Koninkrijk als *verborgen* religieuze wortel van de herstelde tijdelijke samenleving, moet — dit is onafwijsbare eisch van het reformatorisch Christendom — tot *zichtbare openbaring* komen in alle tijdelijke samenlevingsverhoudingen: in het gezinsleven, zoowel als in de school, in den staat zoowel als in het bedrijf, in de wetenschap zoowel als in de kunst-gemeenschap.

En daarbij kunnen de niet-kerkelijke samenlevingsvormen hun Christelijk karakter niet ontleenen aan het *tijdelijk kerkinstituut*. Want op Schriftuurlijk reformatorisch standpunt wordt de vereenzelving van dit tijdelijk instituut met de z.g.n. onzichtbare kerk van Christus Jezus radicaal verworpen.

Ieder samenlevingsverband behoort veeleer naar zijn eigen structuur, naar zijn eigen, in God's wereldorde gegronde

levenswet, een, zij 't al door de zonde gebroken, uitdrukking te worden van Christus' boven-tijdelijk Koninkrijk.

Want, waar Christus is de ware Wortel van heel het tijdelijk leven, kan geen enkele tijdelijke samenlevingsverhouding een eigenmachtigheid, een natuurlijke zakelijke autonomie tegenover Hem geldend maken. Buiten Christus is het natuurlijk leven af-godisch, afgevallen van God. Er is inderdaad naar Dr. K u y p e r 's woord geen duimbreed op heel het erf van het tijdelijk leven, waarvan Christus niet zegt: *M i j n !*

Wanneer men aan dezen Schriftuurlijken kijk op de verhouding van Christelijke religie en tijdelijk wereldleven vasthoudt, dan wordt het onmogelijk langer de verhouding tussen de z.g.n. gemeene gratie en de wederbarende genade in Christus Jezus te zien als die van twee afzonderlijke terreinen.

De voorstelling, welke het rapport van 1929 in zijn aangehaalde uitspraak over dit punt geeft, is m.i. dan ook op Schriftuurlijk standpunt moeilijk te handhaven.

De gemeene gratie is de conserveerende, de behoudende genade Gods, welke alleen het tijdelijke leven raakt en daarin de scheppingsstructuren in stand houdt tegen de ontbindende werking der zonde. De wederbarende genade daarentegen raakt den religieuzen, boven-tijdelijken wortel van heel de schepping.

En Christus Jezus, als het Verbondshoofd dezer wederbarende genade, is inderdaad de verborgen Wortel ook der gemeene gratie. Slechts in Hem wil God zijn gevallen schepping nog in gunst aanzien.

Christus Jezus, de nieuwe Levenswortel der schepping, is niet slechts de Koning van het tijdelijk kerkinstituut, maar evenzeer de ware Koning boven alle wereldsche overheden en ambten. Hij is, naar de uitdrukkelijke uitspraak der Schrift de „Overste aller overheden der aarde”.

Iedere ambtelijke gezagstructuur, 't zij in gezin of school, in staat of bedrijf, is door God onder Zijn Opperheerschappij

gesteld. „Mij is gegeven alle macht in Hemel en op aarde.”

Maar voorzover in de uitoefening van dit tijdelijk ambtsgezag Christus niet erkend wordt, blijft Zijn koningschap over de ordeningen der gemeene gratie *v e r b o r g e n*.

Z i c h t b a a r, *o p e n b a a r* wordt het eerst in de Christelijke levensgemeenschap, welke zich ondanks alle zonde harer leden, als geheel binnen haar eigen structuur, onder dit Koningschap wil stellen.

Daarmede is de geheele gedachte aan het bestaan eener neutrale zône bij den wortel afgesneden. Paulus' vermaan:

„'t Zij gij eet, 't zij gij drinkt, doet het al ter eere Gods” is geenszins een overspanning van de beteekenis der Christelijke religie, doch drukt nauwkeurig uit de allesbeheerschende wortelpositie dezer laatste tegenover de tijdelijke levensuitingen van den Christus.

De leer inzake het bestaan der z.g.n. *adiaphora*, een sfeer van zuiver zakelijke neutrale aangelegenheden, is dan ook niet uit de Christelijke religie ontsproten, doch veeleer uit het slechts ten halve Christelijk synthese-schema van natuur en genade.

Nu geef ik aanstonds toe, dat in de wijze, waarop het leerstuk der gemeene gratie somtijds wordt uitgewerkt, voet werd gegeven aan een dualistische terreinenleer. Ik behoef hierbij slechts te herinneren aan de later door Dr. Kuyper zelf prijsgegeven opvatting, dat de overheid *a m b t e l i j k* alleen bij het natuurlijk licht zou behooren te leven en dat mitsdien in het ambtsgebed de naam van Christus niet zou mogen voorkomen.

Maar het is duidelijk, dat dit standpunt aan de ware schriftuurlijke beteekenis van dit leerstuk geen recht laat wederbaren en dat het, tot de consequenties doorgetrokken, op het radicale dualisme van Brunner moet uitloopen.

Men kan nu eenmaal in het centrale probleem der Christelijke levens- wereldbeschouwing geen halfslachtig standpunt innemen.

Ik heb hiermede in beginsel mijn standpunt inzake het rapport van 1929 reeds uiteengezet.

Een neutrale vakorganisatie van patroons laat zich m.i. principieel niet verdedigen, wanneer men met het dualistisch standpunt ernstig gebroken heeft. En ieder Christen, die bij de Schrift wil leven, moet m.i. met dit dualisme breken, omdat het aan de absolute en de wortelbeteekenis der Christelijke religie te kort doet.

Nu rest mij nog een tweetal argumenten tegen den principieel eisch eener Christelijke vakorganisatie onder oogen te zien, die op het eerste gezicht inderdaad krachtig schijnen te zijn.

In de eerste plaats: Toegegeven, dat ook in de onderscheiden takken van het practisch bedrijfsleven de eisch van het Christelijk beginsel zich doet gelden, kan zulks voor den Christen-patroon dan een grond zijn, om zich met zijn geestverwanten af te scheiden uit de z.g.n. neutrale organisaties? Is het niet veelmeer zijn plicht binnen deze laatste zijn beginselen uit te dragen? Werkt de splijtzwam in ons volksleven niet reeds genoeg door en is het niet de taak van ieder, die de verdere ontkerstening van dit volksleven wil tegengaan, tegen het voortwoekerend seperatisme positie te kiezen?

Naar mijn meening moet hier wel worden onderscheiden. Het is volkomen juist, dat op Christelijk-reformatorisch standpunt de k e r k e l i j k e scheidslijn niet beslissend mag zijn voor de sociale groepeerings buiten het tijdelijk kerkinstituut. Dit geldt zoowel voor het staatkundig partijwezen als voor de onderscheiden organisaties in het vrije maatschappelijk leven. Daarom is het m.i. inderdaad principieel verwerpelijk, dat de Christelijke politieke partijen zich naar kerkelijke richtingen gaan versplinteren. En evenzeer is principieel af te wijzen een versplintering der Christelijke vakorganisaties in Luthersche of Gereformeerde etc.

De protestantsch-Christelijke vakbeweging heeft zulks goed gezien, evenals de anti-revolutionaire partij steeds protest

heeft aangeteekend tegen haar kwalificatie als een kerkelijk-gereformeerde partij.

Slechts op Roomsch-Katholiek standpunt staat de zaak anders. Want, gelijk wij zagen, brengt dit standpunt met zich, dat organisaties op het gebied der natuurlijke samenleving alleen vanuit het kerkinstituut het Christelijk stempel kunnen ontvangen.

Maar hiermede is m.i. ook de kracht van het hier aangevoerde argument uitgeput.

Met name het argument, dat de nationale eenheid niet noodeloos door de vorming van Christelijke organisaties mag worden verbroken, miskent m.i. de waren stand van zaken. In de eerste plaats toch is de nationale volkseenheid niet een bedrijfseconomische, maar veeleer een politieke figuur.

Het maatschappelijke bedrijfsleven, met name in handel en groot-industrie, is naar zijn innerlijke structuur geen deel van het nationale staatsleven, doch vertoont in de moderne ontwikkeling veeleer apert internationale groepeerings-tendenzen.

De opvatting, dat op z.g.n. natuurlijk terrein alle andere samenlevingsvormen slechts de e l e n zijn van het s t a a t s g e h e e l, past slechts in het kader van de z.g.n. totalitaire staatsidee, welke in haar principieele miskening van de souvereiniteit in eigen kring der onderscheiden samenlevingsstructuren, niet van Christelijken, maar van heidenschen oorsprong is.

Wel is natuurlijk juist, dat in het bedrijfsleven men zich niet als Christen kan afzonderen en dat hier van nature samenleving van allen is aangewezen, die daarin gemeenschappelijk werkzaam zijn. Maar, omdat dit een „Binsenwahrheit” is, die door niemand, zeker ook niet door de principieele voorstanders der Christelijke organisatie gelochend wordt, kan men daaraan bezwaarlijk een argument ten gunste van een z.g.n. neutrale vakorganisatie ontleenen.

De vraag is alleen en uitsluitend deze: Behoort in deze natuurlijke samenwerking van allen, die als patroon in den-

zelfden bedrijfstak werkzaam zijn, het Christelijk beginsel slechts door individuen, dan wel in organisatorische gemeenschap van zijn belijders door te werken? Men voere nu niet meer aan, dat voor deze organisatorische gemeenschap niet de vakorganisatie, maar alleen de standsorganisatie is aangewezen.

Want de standorganisatie kan als zoodanig juist in het interne bedrijfsleven in zijn onderscheiden vertakkingen geen rechtstreekschen invloed oefenen. Zonder den natuurlijken steun van een vakorganisatie blijft de practische invloed der Christelijke beginselen, welke door een algemeene Christelijke Werkgeversvereniging worden aangehangen, geheel op individuen aangewezen.

Een principieele grond is voor zulk een individualistisch optreden der Christenen in een z.g.n. neutrale vakorganisatie, gelijk wij zagen, zeker niet aan te voeren.

Wanneer in bepaalde bedrijfstakken — ik denk hier bijzonder aan industrie en groothandel — een Christelijke vakorganisatie zich practisch nog niet laat verwezenlijken, omdat daarvoor het aantal der Christen-patroons te gering is, dan moet daarin noodgedwongen worden berust. Maar uiterst gevaarlijk lijkt mij de redeneering: De Christelijke patroons kunnen het althans normaliter zeer goed buiten een vakorganisatie op Christelijken grondslag stellen, omdat practisch de socialistische levens- en wereldbeschouwing met haar klassestrijds-ideologie in werkgeverskring, anders dan in den kring der arbeiders, niet noemenswaard heeft doorgewerkt en de Christelijke beginselen ook bij de niet-Christelijke werkgevers nog vrij goed leven.

De vakorganisatie der patroons, zoo zegt men dan, heeft een anderen oorsprong dan die der arbeiders. Bij de eerste zat het belang van het geheele bedrijf voor, bij de laatste in de eerste plaats de strijd voor verbetering der arbeidsvoorwaarden, en bij de behartiging der gemeenschappelijke bedrijfsbe-

langen blijkt telkens, hoe de Christelijke werkgevers meestal met de niet-Christelijke kunnen samengaan.

Hoe nu? zoo zou ik willen vragen. Moet dan inderdaad eenzijdig op de arbeidersbeweging het odium worden gelegd? En gaan de werkgevers dan „im Groszen und Ganzen” vrij uit? Of is de ontzaggelijke invloed, welke de klassenstrijdsleer onder de arbeiders verkregen heeft, niet juist te danken geweest aan de veelszins on-Christelijke, mamonistische houding in vele werkgeverskringen, juist in de p r a c t i j k van het bedrijfsleven?

Of zou men meenen, dat bij de behartiging van het bedrijfsbelang de patroons in doorsnee zich steeds bewust zijn geweest of althans tegenwoordig zich bewust zijn, dat het bedrijf inderdaad een arbeids- en belangengemeenschap is, welke zich niet dekt met de belangen van kapitaal en ondernemerschap?

Zou deze opvatting inderdaad bij onze Christelijke werkgevers ingang hebben gevonden? Ik kan het niet gelooven! Want in dit geval zouden wij inderdaad sinds het eerste Christelijk sociaal congres een stuk achterop zijn geraakt.

Laten wij toch nimmer vergeten, dat de klassenstrijdsleer slechts de consequentie is geweest van de vooropschuiving van het individualistisch winstmotief door de liberale economie en dat de liberale leer van den homo economicus maar geen wetenschappelijke, bloot theoretische figuur is gebleven, maar veelszins vleesch en bloed heeft aangenomen in de practijk van het bedrijfsleven! Is de practijk dezer liberale economie zoo veel veranderd? Ja, ongetwijfeld is de tijd van een ongebonden economisch individualisme voorgoed voorbij. In Zijn gemeene gratie heeft God bindende tegentendenzen tegen de ontbindende individualistische doen opkomen, welke niet het minst door de vakorganisaties tot gelding zijn gekomen. En hier openbaren de goddelijke ordeningen inderdaad haar algemeen geldig karakter, inzooverre tenslotte niemand, ook de

liberale werkgever niet, zich aan deze gewijzigde situatie kan onttrekken.

Maar het liberale beginsel in de economie heeft daarmede zijn dieperen on-Christelijken wortel niet verloren.

Met name in den geweldigen overgangstijd, dien wij tegenwoordig beleven, waarin allerwege nieuwe maatschappijvormen bezig zijn zich te ontwikkelen en de economische crisis inderdaad steeds scherper haar structureel karakter vertoont, eischt het Christelijk beginsel een organisatorischen machtsgrondslag juist in het practisch bedrijfsleven. Want nieuwe maatschappijvormen verwezenlijken zich, gelijk ik eerder opmerkte, niet op natuurwettelijke wijze.

Het gaat hier om practische ordeningen, waarvoor God slechts de structuurprincipes in Zijn wereldorde heeft besteld, doch die op vrije historische vorming door daartoe competente organen zijn aangegeven. En juist in dit practisch vormingsproces moet de scheidslijn der levens- en wereldbeschouwingen openbaar worden, zoo inderdaad de Christelijke beginselen voor het bedrijfsleven niet hun kracht hebben verloren door een geleidelijke accomodatie aan de principes der liberale economie. En hiermede kom ik tot het laatste argument, dat tegen de vorming van een Christelijke vakorganisatie als eisch van beginsel is aangevoerd.

Het rapport van 1929 wil de machtskwestie, welke bij de vorming van een Christelijke vakorganisatie in 't geding is, als een louter practische vraag scherp van de beginselkwestie scheiden, en komt eigenlijk tot de conclusie, dat een Christelijke vakorganisatie juist als machtskwestie niets met de Christelijke levens- en wereldbeschouwing uitstaande heeft. Van zulk een scheiding begrijp ik niets! Het schijnt hier wel, of men den organisatorischen machtsgrondslag der Christelijke beginselen als een kwestie van zuiver menschelijk groepsbelang beschouwd! Maar welke machtsverwerving is hier inderdaad in 't geding? Is het die van menschelijke groepsbelangen?

Zoo ergens, dan blijkt hier, hoe noodzakelijk het is, dat

men zich rekenschap geeft van den zin der macht in de historische ontwikkeling en van de plaats, welke naar Christelijke opvatting aan die historische macht in de goddelijke wereldorde toekomt.

De macht is een essentiele historische factor in heel het goddelijk scheppingsplan en ze is niet, gelijk de blinde natuurkracht een z.g.n. bloot feitelijke, maar veeleer een in wezen normatieve factor. Historische macht is roepingsmacht tot vorming der geschiedenis.

Zonder deze macht komt geen beginsel van economie, van recht of moraal, ja zelfs geen enkele geloofsbelijdenis tot invloed in het practisch leven.

Want in de goddelijke wereldorde rusten de wetskringen van economie, recht, moraal en geloof op de basis van den historischen.

Ook Christus' Koninkrijk komt in de geschiedenis met kracht, met heilige roepingsmacht in den onverzoenlijken strijd tegen het rijk der duisternis. En in Christus Jezus belijden wij te bezitten de religieuze volheid der macht in Gods gevallen schepping.

Wanneer men nu zegt: „De machtsvraag mag bij de overweging van de principieele noodzakelijkheid eener vakorganisatie op Christelijken grondslag geen rol spelen,” dan toont men niet te beseffen, dat juist het Christelijk beginsel een eigen kijk geeft op het wezen der historische roepingsmacht en dat de Christelijke levens- en wereldbeschouwing zonder machtsgrondslag in de geschiedenis een doode theorie wordt voor het isolement van de studeerkamer.

Juist, omdat gij als Christen-patroon een heilige roeping in het bedrijfsleven hebt te vervullen, moet gij om Christus' wil heel uw persoonlijkheid inzetten tot het verwerven van de m a c h t in de historische vorming van het bedrijfsleven.

Ongetwijfeld deze macht moet zijn de geestelijke macht van het Christelijk geloof. Maar het geloof wordt

door Gods geest niet geschonken als een zaak van individuen, maar als een gemeenschapsvormende gave. Het moet, zoo het inderdaad levend is, waar maar mogelijk, de huisgenooten des geloofs tot vereeniging brengen, opdat het Christelijk beginsel niet een bloot verborgen, maar een openbare macht verkrijge in heel het bedrijfsleven. Zoo bezien keert zich het argument, dat in de practijk van het bedrijfsleven de Christen zich niet mag isoleeren juist tegen de bestrijders der Christelijke vakorganisatie.

Want de Christen, die, niet noodgedwongen, maar veeleer principieel, zich in een z.g.n. neutrale vakorganisatie begeeft, isoleert het Christelijk beginsel in individuen en negeert den eisch te staan naar de roepingsmacht in de vorming van het bedrijfsleven, omdat die roepingsmacht zich naar historische wet slechts in georganiseerde gemeenschapsvormen consolideert.

Ook de Christelijke kerk heeft den organisatorischen weg niet kunnen afwijzen, waar haar goddelijke Stichter zelve de grondslagen harer historische organisatie verordend heeft. En zoo, in georganiseerden vorm, heeft zij zich midden in het leven moeten stellen, omdat haar terugtrekking uit dit volle leven naar goddelijke ordinantie tot geestelijke afsterving zou hebben moeten leiden.

In de Christelijke organisatie op ieder terrein des levens gaat het in uiterst principieelen zin steeds om de historische vormingsmacht van het Christelijk geloof, dat in gemeenschap wil werken.

Machteloos blijft ook de grootste Christelijke organisatievorm, waarin die macht des geloofs ontbreekt.

Maar het levend Christelijk geloof is in dit leven op de organisatorische gemeenschapsvormen aangewezen, om de natuurlijke samenleving te bevruchten.

Daarom beteekent tenslotte de vorming van Christelijke vakorganisaties van patroons voor U een ontzaggelijke, een inderdaad boven-menschelijke verantwoordelijkheid, die ge al-

leen moogt, die ge alleen m.o.e.t. aanvaarden in de kracht des geloofs in Jezus Christus, waarin niets onmogelijk is. Dan komt ook vanzelf tot zwijgen de al te menselijke overweging, dat de Christen-patroons zich in de practijk van het bedrijfsleven zoo weinig van anderen onderscheiden. Dan komt het veeleer als een allesbeheerschende centrale vraag op U af: Wordt Christus' Koninkrijk inderdaad openbaar in het bedrijfsleven in zijn onverzoenlijke worsteling met den geest van Mammon?

Zijn wij inderdaad getrouw in ons Christelijke ambtspositie in het bedrijfsleven?

Het Koninkrijk van Christus moet in uw Christelijke vakorganisatie evenzeer tot eigen zichtbare gestalte komen als in uw kerkelijk leven, zij 't al dat de zwakheid des vleesches ons telkens weer in zonde zal doen afvallen.

De geest van Christus moet den gemeenschapsband doen groeien tusschen uw vakorganisaties en die der Christelijke arbeiders, zult ge in gesloten slagorde kunnen optrekken in den strijd voor een inderdaad naar Christelijke beginselen gebouwde bedrijfsorganisatie.

Niets is meer in strijd met het wezen dezer Christelijke beginselen dan ze te verzakelijken tot uitwendige program-punten, die men in algeheele of gedeeltelijke samenwerking met andersdenkenden bloot technisch zou kunnen verwezenlijken.

Zoo lees ik weder in het rapport van 1929, dat in den strijd om de bedrijfsorganisatie de natuurlijke scheidslijn niet loopt tusschen Christelijke of niet-Christelijke opvatting, maar dat vóór- en tegenstanders van dit ideaal zich zonder onderscheid van levens- en wereldbeschouwing zouden kunnen groepeeren!

Nogmaals, ik begrijp als Christen niets van zulk een uitspraak. Is het socialistisch ideaal der bedrijfsorganisatie in zijn oriëntering aan den geest der wereld, aan het klassebelang, dan gelijk geworden aan den Christelijken eisch, den gees.

van Christus tot uitdrukking te brengen in de solidaire bedrijfs-gemeenschap van patroon en arbeider?

Is de Christelijk-Schriftuurlijke visie op de door God in iederen kring der samenleving gelegde, in eigen kring souvereine structuren en op de onderlinge verhouding en vervlechting daarvan, dan zonder beteekenis in den practischen opbouw der groeiende maatschappijvormen?

Gaat het u als Christelijken werkgever dan niet aan, dat men in breed front den strijd voert voor een vorm van bedrijfsorganisatie, waarin het Christelijk grondbeginsel der souvereiniteit in eigen kring met voeten wordt getreden?

Zult ge u straks zonder strijd gewonnen geven aan een bedrijfsorganisatorische conceptie, waarin de structuurgrenzen tusschen patroonsgezag en overheidsgezag principieel zijn verflauwd?

Zult ge mededoen in het algemeene nivelleeringsstreven, dat het principieel verschil tusschen autonomie van de deelen in het staatsgeheel en de souvereiniteit in eigen kring van samenlevingsvormen, die van God een eigen interne structuur en levenswet ontvingen, heeft uitgewischt?

En bovenal, meent ge inderdaad, dat in een bedrijfsorganisatie, in welken vorm ook nagestreefd, Christus' Koningschap tot zichtbare gestalte kan komen, waar de levende geestelijke solidariteit van patroon en arbeider, welke alleen door het gemeenschappelijk geloof in Christus Jezus wordt gewekt, ontbreekt?

Meent ge, dat het Christelijk beginsel van dat gemeenschappelijk geloof kan worden losgemaakt en tot een bloot zakelijk programpunt kan worden vervlakt?

In dit geval zullen de aldus ontzielde Christelijke beginselen machtelooser blijken in den strijd om de nieuwe maatschappijvormen dan die van communisme, fascisme en nationaal-socialisme!

Want al deze stroomingen hebben in haar radicale instelling begrepen, dat het in den strijd om de organisatorische her-

vorming van het bedrijfsleven in de eerste plaats gaat om de *ziel* van den werkgever en den arbeider, om de doorwerking van de geestelijke macht harer levens- en wereldbeschouwing.

Het radicalisme behaalt tenslotte over de geheele linie de overwinning over een halfslachtige houding.

Zoo het Christendom weer inderdaad Schriftuurlijk-radicaal wordt in zijn optreden binnen de tijdelijke ordeningen, dan zal opnieuw blijken, dat het machtiger is dan de meest radicale stroomingen dezer wereld.

Want Christus, onze Koning, Wien gegeven is alle macht in hemel en op aarde, stelt zich niet tevreden met een *u i t w e n d i g e* koningsplaats. Hij eischt *r a d i c a a l* en zonder eenig compromis *h e t h a r t* den wortel van heel uw streven als Christen-patroon op. Hij wil Zijn leven, Zijn geest, Zijn liefde, Zijn gerechtigheid doen werken in de Christelijke beginselen, ook op maatschappelijk en economisch terrein. Niet, om reeds in deze, door de zonde verwoeste, samenleving een ideaal-rijk te vestigen. Maar veeleer om in den onverzoenlijken kamp der *militia Christi* tegen de tijdelijke macht dezer wereld, een levend getuigenis te geven van de uiteindelijke zegepraal van Zijn Koninkrijk.

6278
REDEEMER COLLEGE LIBRARY

3 2758 00040062 7

REDEEMER COLLEGE LIBRARY